

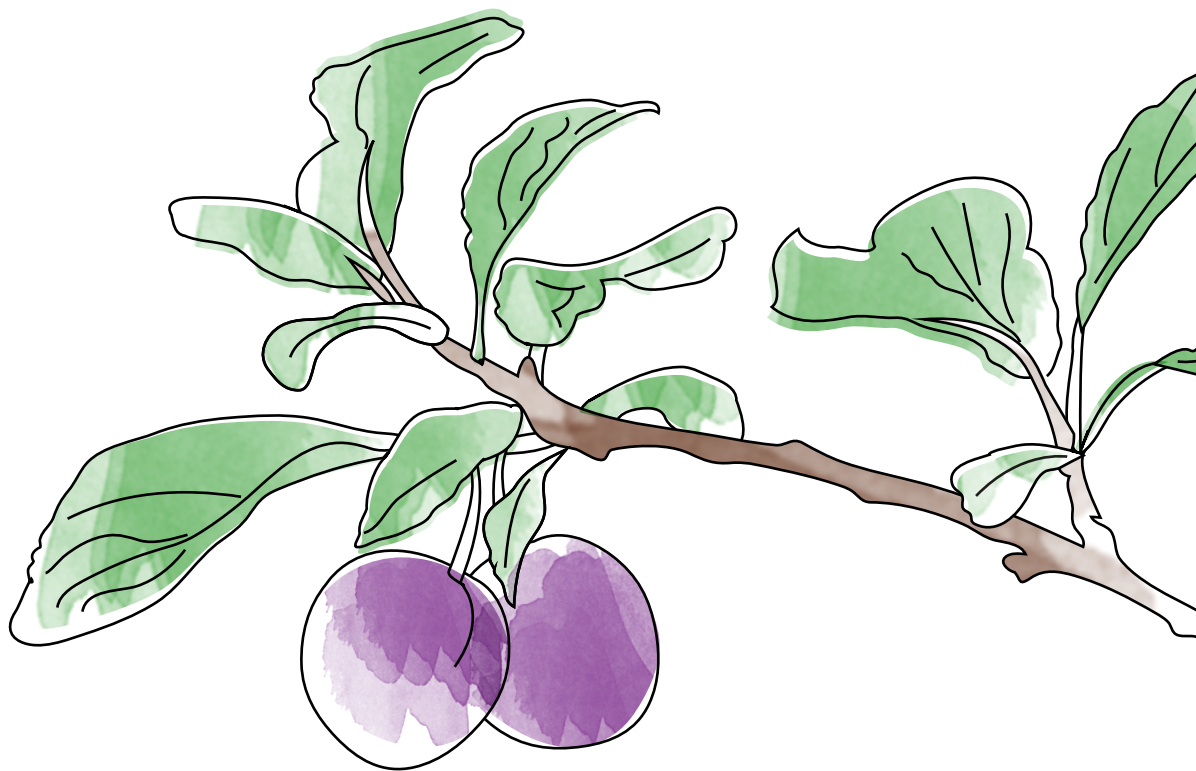
אֵילָן אֵילָן

מילים: תענית ה:פסוקים ב' א' ו'
לחן: יוחנן שפירא

שירה

פלייבק

אֵילָן אֵילָן בְּמָה אֲבָרְכֶךָ
פִּירוֹתֶיךָ מְתוֹקִים, צֶלֶךְ נָאָה,
אֲמַת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת תַּחְתֶּךָ
אֵלָּא יְהִי רְצוֹן שְׁכָל נְטִיעוֹת
שְׁנוּטָעִים מִמֶּךָ יִהְיוּ כְּמוֹתֶךָ

אודות השיר

כִּי הָאָדָם עֵץ הַשֵּׁדָה (דברים כ' יט)

ביאורי מילים

אמת המים – תעלה מלאכותית שתפקידה להעביר מים ממקום אחד למשנהו.
נטיעות – שתילים, צמחים צעירים ששותלים כדי שיצמיחו שורש.

המקור לשיר הוא במדרש המובא בגמרא. הן במדרש זה והן במדרשים נוספים משמש האילן דימוי להמשכיות ולשורשיות האדם ביחס למשפחתו ולעברו. רעיון ההשוואה בין האדם לעץ מופיע כבר בפסוק בתורה, "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשֵּׁדָה" (דברים כ' י"ט). הפסוק בהקשרו המקורי נאמר כאזהרה בשעת מלחמה, שלא לחרות עצים בזמן מצור על עיר, אך במובנו הרחב הוא מתייחס לדמיון בין האדם לעץ.

המדרש המובא בגמרא (מסכת תענית ה' ו') שני אמוראים, רב יצחק ורב נחמן, נפגשו ושוחחו בדברי תורה שעה ארוכה. כשנפרדו, ביקש רב נחמן: "יברכני, רבי!" השיב לו רבי יצחק:

"אמשול לך משל, למה הדבר דומה? לאדם שהיה הולך במדבר והיה רעב ועייף וצמא, ומצא אילן שפירותיו מתוקין, וצילו נאה, ואמת המים עוברת תחתיו. אכל מפירותיו, ושתה ממימיו וישב בצילו. וכשביקש לילך אמר לו "אילן, אילן! במה אברכך? אם אומר לך שיהיו פירותיך מתוקין, הרי פירותיך מתוקין; שיהא צילך נאה, הרי צילך נאה; שתהא אמת המים עוברת תחתך, הרי אמת המים עוברת תחתך. אלא, יהי רצון, שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו כמותך".

אך אתה, במה אברכך? אם בתורה, הרי (יש לך) תורה; אם בעושר, הרי עושר; אם בבנים, הרי בנים. אלא יהי רצון שיהיו צאצאי מעיך כמותך...

ברכתו של רבי יצחק התקיימה ובניו של רב נחמן היו אף הם מגדולי אמוראי בבל. מדרש רבא, (פרשת במדבר, פרק ב', י"ב);: מדרש דומה על הפסוק, "כֹּה יִהְיֶה זִרְעֶךָ" (בראשית ט"ו ה') "א"ל הקב"ה, אברהם, מה יש לי לומר לך, ומה יש לי לברכך... צדיק אתה, שרה אשתך צדקת לפני, כל בני ביתך... צדיקים הם לפני. מה יש לי לברכך? אלא כל בנים, שעתידיים לעמוד ממך, יהיו כמותך".

שיח רגשי

מצורף נספח 1

הצעות לעיבוד והפעלה

החווייה הרגשית הינה אישית. היא כוללת מחשבות, רגשות, עמדות, ותפיסות הייחודיות לפרט. חשוב לשמור שהתלמיד ידבר בלשון יחיד, לדוגמא: אני מרגיש... בשבילי... וכו'.

השיר מזמן שיח על משפחה בכלל, ועל דברים הייחודיים למשפחה שלנו בפרט: מסורת, ערכים, הנהגות, נורמות וכדומה. כמו-כן השיר מזמן שיח על כוחות ששואב אדם מהמשפחה ועל הייחודיות שלו ושל משפחתו.

שיח ודיון

אילן אילן בְּמָה אֲבָרְכְּ
פִּירוֹתֶיךָ מִתּוֹקִים, צֶלֶךְ נָאָה,

במה אברכך – כל אדם בורך ב'מתנות' מיוחדות, כוחות, כישרונות, תכונות וכדומה.

« אילו מתנות/ כוחות/ כישרונות/ תכונות קבלת?

כתבו על דף חמישה דברים בהם בורכת.

(למורה: הדגישו לתלמידים שדף התשובות בידם והם יבחרו האם, למי ומתי להציגו).

« בחרו סעיף אחד מתוך הרשימה:

כיצד אתם מרגישים ביחס ל'מתנה' זו?

מתי היא מקדמת אתכם ובמה?

« הנחו את התלמידים לבקש מבני המשפחה (הורים, סבים, אחים) להוסיף במה עוד הם בורכו.

אפשרו לתלמידים המעוניינים בכך להציג בכיתה את הדברים.

אֶמֶת הַמִּים עוֹבֶרֶת תַּחְתֶּיךָ

המים משקים את העץ, עוזרים לו לצמוח ולפרוח ונותנים חיות לעץ.

« מה 'משקה' אתכם? מה נותן לכם כח? מה עוזר לכם?

אֶלֶּא יְהִי רָצוֹן שְׁכָל נְטִיעוֹת

שְׁנוּטָעִים מִמָּדָר יִהְיוּ כְּמוֹתֶךָ.

לכל אחד תכונות, כישרונות או כוחות דומים לאלו של בני משפחתו, בהם הוא 'כמותם', ויש בהם הוא שונה, נבדל.

« במה אתם דומים להוריקם? לסבים ולסבתות? לאחים ולאחיות?

« במה אתם שונים?

« מה מאפיין ומייחד את משפחתכם?

« איזה מנהג ייחודי לביתכם ולמשפחתכם?

הזמינו את התלמידים לשתף בכיתה.

(למורה: בשיח על המשפחה יש לשים לב אם בכיתה תלמידים שיש מורכבות במשפחתם, ולפעול

ברגישות ובהתאם).

הפעלות

הפעלה א' - השלמת משפטים

- « אני שמח שבמשפחה שלי _____ »
- « אני מרגיש שהמשפחה שלי _____ »
- « המשפחה שלי אוהבת ש _____ »
- « אני אוהב שהמשפחה שלי עושה _____ »
- « כשנכנסים אלינו הביתה _____ »
- « במשפחה שלי תמיד אומרים ש _____ »
- « במשפחה שלי משתדלים _____ »
- « במשפחה שלי ידוע ש _____ »
- « במשפחה שלי חשוב ש _____ »
- « כשאהיה גדולה ואתחתן בע"ה, אני רוצה שבמשפחה שלי _____ »

הפעלה ב' - מכתב להורים

חלקו לכל תלמיד את המכתב המעוצב בנספח 1 ובקשו להשלימו בהתאם.

הפעלה ג' - במשפחה שלי, נעים להכיר

- בקשו מהתלמידים להציג דבר מה ייחודי ומיוחד למשפחתם.
הציעו מבין האפשרויות הבאות ואפשרו לתלמידים להוסיף כראות עיניהם:
- « להביא מאכל מיוחד שעושים במשפחה »
 - « להביא חפץ מיוחד שיש למשפחה ולספר עליו »
 - « לספר סיפור מיוחד על המשפחה »
 - « לספר על מנהג ייחודי שיש למשפחה. »
- « אחר: _____ »

העשרה והרחבה

השיר, "אילן אילן", מאפשר שיח אודות תפקידו ומרכזיותו של הבית בחינוך לשמירה על ערכי היהדות; על מקומה של המסורת בהעברת ערכים אלו ובהנחלתם ועל כוחה של הגירסא דינקותא. השיח מחזק את המחויבות של התלמידים למסורת ולמנהגים מבית אבא.

**אילן אילן בְּמָה אֶבְרָךְ
פִּירוּתֶיךָ מֵתוֹקִים, צֶלֶךְ נָאָה,**

הבית שבו נולדנו ובו אנו גרים, אינו רק קירות, רצפה וריהוט. "פירותיך מתוקים, צלך נאה" – הבית שלנו מעוצב על ידי המראות והתמונות של דמויות אהובות ומאורעות מכוננים בחינוך, ריחות וטעמים ייחודיים, דיבורים ושיחות על תוכנם ועל נימתם האופיינית.

אֵמֶת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת תַּחְתֶּךָ

את כוחו שואב הבית מה- 'מים' – המעיין ממנו שותים בני המשפחה. אלו הערכים מהם נוצקת דמותו של הבית, הם אלו הנופחים בו את רוחו ואת חיוניותו, ומעניקים לו את כוחו וחוסנו.

**אֶלֶּא יְהִי רָצוֹן שְׁכָל נְטִיעוֹת
שְׁנוּטְעִים מִמָּדָר יִהְיוּ כְּמוֹתֶךָ.**

שאיפת ההורים היא להנחיל לבניהם ולהטמיע בהם את הערכים שכה חשובים להם. האדם זקוק לברכה מיוחדת, ועליו לעשות השתדלות מיוחדת כדי לזכות שבניו ימשיכו בדרכו בסייעתא דשמיא. מדוע הורינו כה משתדלים לתת צביון ייחודי למשפחה, מדוע הם חוזרים ומשתמשים במטבעות לשון כמו: "אצלנו נהגו כך...", "בעיירה שלנו נהוג היה לומר...", "אצל סבי וסבתי אכלו מאכלים אלו ואלו בחג"?.... לאן שנלך, הבית ילווה אותנו על מראותיו וריחותיו, על מנהגיו ומסורותיו, כדי שנמשיך לשתות, בכל מקום שבו נהיה, מאותה אמת המים...

« איזה מנהג מיוחד במשפחתכם, עבר מדור לדור?
« איזה ניגון או שיר ששרים בביתכם, אתם אוהבים במיוחד? במה אתם נזכרים כאשר אתם שומעים אותו?
« ובאווירה מחויכת: חשבו על משפט שאימא או אבא, סבא או סבתא, נוהגים לומר והוא מהדהד בראשכם.

האדם והעץ – דימויים

הציעו לתלמידים לעצום עיניהם, השמיעו את מנגינת השיר בלבד בעוצמה נמוכה, והקריאו קטע של דמיון מודרך:

בשתי הדקות הקרובות חישבו על סעודת שבת או חג או שמחה משפחתית שחוויתם לאחרונה, חושו את האווירה, נסו לחוות אותה, איפה מתקיים האירוע? דמיינו את מרחב החדר כיצד הוא נראה, התמקדו ברהיטים, במפה שעל השולחן, בכלי האוכל, אולי בחפץ ייחודי המונח במרחב. דמיינו את הריחות, הקולות, הניגונים, מה לובשים בני המשפחה? מי מדבר עם מי? על מה מדברים? מה אנחנו לובשים? האם נעים לנו? למה אנחנו מרגישים שייכים? ליד מי אנחנו רוצים להיות כרגע? למי אנחנו מתגעגעים? למה אנחנו מתגעגעים?

כשנח לכם פקחו את העיניים.

« זיכרון מבית ההורים

בקשו מהתלמידים להביא עימם חפץ שמייחד את הבית שלהם ומסמל אותו עבורם.

« בקשו מהם להציג את החפץ בפני חבריהם לכיתה ולספר את סיפורו.

« הנחו אותם:

מדוע בחרו בחפץ? האם התייעצו עם מישהו מבני המשפחה בנוגע לבחירה? מהם הזיכרונות, המחשבות והרגשות שמעורר בהם החפץ?
הצעה: ניתן לערוך בכיתה תערוכה של המוצגים.

“כי האדם עץ השדה” – מדוע נמשל האדם לעץ? השלימו את השורות הבאות:

כמו האדם גם העץ _____	כמו האדם גם העץ _____
כמו האדם גם העץ _____	כמו האדם גם העץ _____
כמו האדם גם העץ _____	כמו האדם גם העץ _____
כמו האדם גם העץ _____	כמו האדם גם העץ _____

זמן לצמוח – שרטטו עץ הכולל: שורשים, גזע, ענפים, עלים, פירות. רשמו על חלקי העץ:

על הגזע – כישרונות ויכולות שבהם חוננתם.

על הענפים – תכונות שמאפיינות אתכם.

על העלים – מאפיינים חיצוניים של דמותכם.

על הפירות – חלומות, שאיפות, משאלות.

« התבוננו באיור ובכתוביות. האם הם משקפים את דמותכם? למי מבני המשפחה אתם דומים?

רשמו על השורשים, ממי “ירשתם” כל תכונה וכל מאפיין.

« בקשו מהתלמידים לשוחח על מה שכתבו.

צידה לדרך

כתוב בגמרא (סוטה ל"ו, ב') שיוסף כמעט נכשל בניסיון הקשה עם אשת פוטיפר. מה סייע ליוסף לעמוד בניסיון? "דמות דיוקנו של אביו נראתה לו בחלון". ומהי דמות דיוקנו של יעקב? כתוב בגמרא (מסכת בב"א-בתר"א): "שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון", היינו, דיוקנו של יעקב, הוא מעין דמות דיוקנו של אדם הראשון.

כל דור נושא את המטען הרוחני של הדור הקודם, וככל שהדור קדום יותר כך הוא דומה יותר לדורות ראשונים. דמותם, אישיותם והתנהגותם של בני הדורות הקודמים, הוריו ורבותיו של האדם, מלווים אותו כל חייו, ומכוונים אותו ללכת בדרך הסלולה מימים ימימה. הדרך העולה בית קל. כנאמר בנביא (ישעיהו ל', כ'-כ"א): "וְהָיוּ עֵינֶיךָ רְאוּת אֶת מוֹרֶיךָ. וְאֶזְנֶיךָ תִּשְׁמַעֲנָה דְבַר מַאֲחֲרֶיךָ לֵאמֹר זֶה הַדֶּרֶךְ לָכֹן בֹּ".

בכל בית נמצאות עשרות או מאות תמונות. יש תמונות במסגרת מוזהבת תלויה על קיר, תמונות בשחור לבן ששוליהן הצהיבו, חלקן צרורות בנייר משי וקשורות בסרט, שאותו מתירים רק לעיתים רחוקות, כדי להתרפק על האהובים המצולמים בהן: "כך הם נראו..."

« אמור לי מי הן הדמויות העומדות לנגד עיניך - ואומר לך מי אתה.

בחרו בתמונה של אחד מבני משפחתכם, שהוא עבורכם "דמות מופת", שהייתם רוצים לדמות לה. אחד מאבות המשפחה בדורות קודמים או אחד מבני המשפחה כיום (סבא, הורה, אח/ות, דודה וכו').
« הדביקו את התמונה על גיליון נייר, ורשמו מתחתיה במה הייתם רוצים לדמות לאדם המצולם בה. הסבירו מדוע.

זרקור מוזיקלי

שירה

קשר בין מילים למנגינה

קשר מבני

- עיינו במילות השיר יחד עם התלמידים ושאלו:
לכמה חלקים מתחלק הטקסט ומה תוכנו של כל חלק?
(למורה: הטקסט מתחלק לשלושה חלקים: פנייה לאילן, השאלה במה לברכו, הברכה לאילן)
- האזינו למוזיקה יחד אם התלמידים ובקשו מהם לעקוב אחר המילים.
האם אתם שומעים את החלוקה הזו גם בלחן?
(למורה: גם הלחן נחלק לשלוש מנגינות שונות בהתאם לחלוקה בטקסט).
- זמזמו/ נגנו את אחת המנגינות ובקשו מהתלמידים לזהות את המילים שמולחנות למנגינה זו.
ניתן לאתגר יותר ולזמזם רק את התחלת המנגינה...

קשר הבעתי ("ציור מילים" ו/או אוריה באמצעות המוזיקה)

- ציינו בפני התלמידים כי לפנייהם תיאורים לקשר הקיים בין הלחן למילים. בקשו מהם להאזין לשיר ולהסביר כיצד המוזיקה "מציירת" את הרעיון המובע בטקסט
- "במה אברכך?" - המילה "במה" מולחנת פעמיים ברצף. שאלו:
האם הלחן זהה בשתי הפעמים?
 - מה מבטאת החזרה על מילה זו?
 - מדוע לדעתכם בחר המלחין לחזור על המילה "במה" פעמיים בשני לחנים שונים?
(למורה: עצם החזרה על המילה "במה" יכולה לבטא את החיפוש אחר ברכה המתאימה לאילן. צורת ההלחנה לכל השאלה היא מעין "חיקוי" של שפת הדיבור. בדרך כלל כאשר אנו חוזרים פעמיים על אותה מילה הפעם השנייה תהיה באינטונציה גבוהה יותר וכך קורה גם בלחן זה. אפשרו לתלמידים להעלות עוד רעיונות משלהם...)

התפתחות המנגינה בחלק השלישי

- כיוון המלודיה (=המנגינה) של החלק השלישי מאופיין במגמת עלייה. עלייה מצליל לצליל יכולה להיות בשני אופנים:
- קפיצה מלודית** - קפיצה מלודית מצליל נמוך לצליל הגבוה ממנו בהרבה
- עליה דרגתית** - צעדים מתונים מצליל אחד לצליל הקרוב אליו (כמו עליה במדרגות)

- בקשו מהתלמידים לבטא בתנועה קפיצה מלודית ועליה דרגתית
- האזינו עמם לחלק השלישי או שירו אותו ובקשו מהם לרשום בטבלה מילים שבהן הם מזהים עליה קפיצה ומילים שבהן הם מזהים עליה מלודית דרגתית.

עליה מלודית דרגתית

(אלא יהי רצון)
(יהיו כמותך)

קפיצה מלודית

(אלא אלא)
(שנוטעים ממך)

3. הסבירו כי מלבד העלייה בקו המלודי, העוצמה (=חוזק) של חלק זה רבה מהעוצמה בשאר חלקי השיר.
4. מדוע לדעתכם בחר המלחין להלחין את המנגינה לחלק זה במגמת עליה עם קפיצות מלודיות והביצוע לחלק זה הוא בעוצמה החזקה ביותר בשיר?
(למורה: מאחר וחלק זה מבטא את התפילה על האילן, העלייה הצלילית פונה כלפי שמיים, העוצמה מבטאת את ההשתוקקות, את עוצמת האמונה וכוחה של תפילה. זוהי פרשנות אחת בלבד. אפשרו לתלמידים להציע רעיונות משלהם)

ציינו כי מלבד ההשראה שהמלחין שאב מהמילים יש כאן גם אסתטיקה של התפתחות מוזיקלית מחלק לחלק, שיוצרת עניין.

יצירה בעקבות קריאה

עיצוב תלבושות מסורתיות

מטרה

חיזוק הקשר הבין-דורי באמצעות התוודעות למסורת של אבות המשפחה ולמקורותיה.

חומרים

שאריות בדים ו/או בגדים שאין בהם צורך במגוון צבעים וטקסטורות, מיני סדקית (כפתורים, חרוזים, דסקיות, סרטים, צללית דמות בסיסית בגודל A4), שמינית בריסטול שחור, דבק בד, כלים, חוט ומחט, מספריים איכותיים.

מקורות השראה

תמונות של תלבושות מסורתיות, שהיו נהוגות בארצות שונות. ניתן למצוא תמונות בספרים (אנציקלופדיות, ספרי מולדת / גאוגרפיה / היסטוריה), ובאלבומי תמונות שיביאו התלמידים מהבית (תלבושות אותנטיות מאלבומים ישנים או תחפושות).
תהליך העבודה

בקשו מהתלמידים:

- להעתיק ולגזור את הצללית על הבריסטול השחור.
- לבחור באריגים ובמיני סדקית, בהתאם לתלבושת המסורתית הנהוגה בארץ המוצא של הוריהם.
- לשרטט על האריגים את התלבושת הרצויה ולגזרה.
- להצמיד את התלבושת לדמות בתפירה ו/או בהדבקה.
- ליצור ממגוון הסדקית אביזרי נוי ולקשט את הבגדים.

תצוגה

אפשרות א': לשרטט את מפת העולם על גבי בריסטול, ולהדביק כל דמות בארץ המתאימה.
אפשרות ב': להצמיד כל דמות לשיפוד. לשרטט את מפת העולם על גבי משטח עבה (קלקר דחוס/קאפה), ולנעוץ כל דמות בארץ המתאימה.

שטריימל פולני
מקור: ARIELINSON

כפתן מרוקני
מקור: WIKIMEDIA COMMONS

אילן אילן

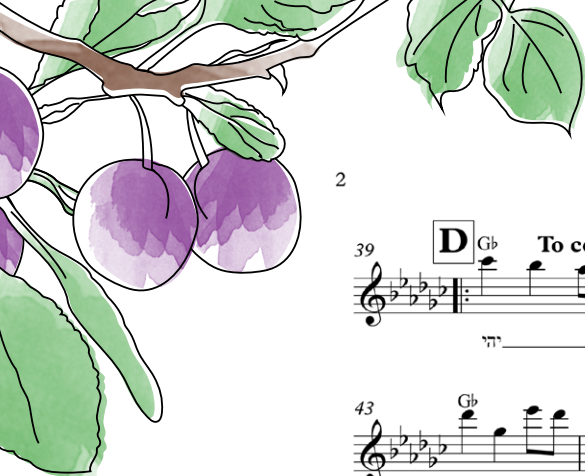
מילים: תענית ה:פסוקים ב' א' ו'
לחן: יוחנן שפירא

כלי מוביל

ז

1. **A** $E\flat m$ $B\flat m$ $C\flat$ $G\flat$
 6 $E\flat m$ $C\flat$ $A\flat m$ $G\flat$ F $B\flat$
 12 **A** $E\flat m$ $B\flat m$ $C\flat$ $G\flat$
 16 $E\flat m$ $B\flat m$ 1. $C\flat$ $G\flat$ 2. $D\flat$ $G\flat$
 22 **B** $E\flat m$ $A\flat m$ $C\flat$ $D\flat$ $E\flat m$ $C\flat$
 28 $D\flat$ **C** $E\flat m$ $A\flat m$ $C\flat$ $D\flat$
 34 $E\flat m$ $A\flat m$ $C\flat$ $D\flat$ $G\flat$

אילן אילן במה אברך במה
 במה אברך אילן אברך שיהיו
 פירותיך מתוקין הרי פירותיך מתוקין
 שיהא צילך נאה צילך נאה הרי
 צילך נאה צילך נאה אלא

2

39 **D** G^b **To coda** ϕ C^b C^b D^b

נְטִיעוֹת שְׂכַל רְצוֹן יְהִי אֵלָּא רְצוֹן יְהִי

43 G^b F^b 1. C^b D^b 2. C^b D^b G^b

שְׂנוּטֵעִין מִמֶּךָ יְהִי כְמוֹתְךָ אֵלָּא כְמוֹתְךָ

49 **E** Interlude $E^b m$ $B^b m$ C^b G^b

55 G^m D^m E^b D

60 **F** $E^b m$ C^b G^b $B^b m$ $A^b m$ F° B^b

68 **G** ϕ Repeat 4x's $D.S. al Coda$ G^b C^b C^b D^b G^b

שְׂנוּטֵעִין נְטִיעוֹת שְׂכַל רְצוֹן יְהִי אֵלָּא רְצוֹן יְהִי

1. 2. 3. F^b C^b D^b 4. F^b

מִמֶּךָ יְהִי כְמוֹתְךָ אֵלָּא מִמֶּךָ

C^b D^b G^b D^b/C^b G^b

יְהִי כְמוֹתְךָ